

Svenskbybor skickades till sibiriskt arbetsläger

GAMMALSVENSKBY Sverige är drömlandet, där alla har det gott ställt, ingen svälter och ingen behöver vara rädd för myndigheterna. Det är den bild svenskättlingarna i Gammalsvenskby i södra Ukraina målat upp kring det forna fosterlandet. Det kan man förstå sett mot den historia de själva fått uppleva. En historia fylld av krig, missväxt, hungersnöd, förföljelse och deportation till arbetsläger i Sibirien.

Det började med ett samhälle vid Estlands kust, Dagö, som hade svensk befolkning. I en tid då Sverige var en stormakt och behärskade flera länder runt Östersjön. Området erövrades senare av ryssarna. Bönderna vräktes från sina egendomar och "förvisades" av kejsarinnan Katarina den stora till södra Ukraina. Genom furst Potemkin förflyttades de för att som de första kolonisera nyerövrade turkisk mark nära Svarta havet, vid floden Dnjeprs strand.

Många omkom

1781 började "dödsmarschen". Svenskarna fick uthärda köld, svält och sjukdom innan de 1782, i maj månad, nådde fram till sin nya hembygd. En tre hundra mil lång vandring. När vandringen startade var de

runt 1 200 personer. Omkring 700 personer nådde fram. Som om inte det var nog, drabbade sjukdomar det lilla svenska samhället. Ett par år senare var det inte mer än drygt 130 svenskar kvar.

De sega svenskarna odlade upp jorden. Sakta men säkert växte samhället, för att i början av 1900-talet bestå av omkring 1 200 personer.

Till området kom i början av 1800-talet ett stort antal tyska kolonisationer som anlade byarna, Schlangedorf, Mülhausendorf och Klosterdorf.. Slutligen dominerade tyskarna området vilket till och från medförde konflikter. Framförallt kring den odlingsbara marken.

Invånarna i Gammalsvenskby behöll sitt språk, sin lutherska tro och sina svenska seder och bruk.

I dag ingår de fyra byarna i kommunen Zmijivka och har runt 3 000 invånare.

Lockades tillbaka

Bland det första som svenskarna gjorde var att bygga en kyrka, i trä. 1885 ersattes den med en stenkyrka. Till den kom bidrag från Sverige och det i en tid då även kontakten med det gamla fosterlandet stärktes.

Under Sovjettiden nyttjades kyrkan först som nattklubb och samlingslokal och därefter som gödselmagasin, för att sedan till stora delar raseras. Kyrkan har sedan byggts upp på nytt.

Första världskriget satte sina spår i byns vardagsliv med hungersnöd. Vid något tillfälle kom det då hjälp med förnödenheter från Sverige

Etter värre blev det i samband med den ryska revolutionen. Många svenskbybor bad då att få lämna området och återvända till Sverige. Efter diverse underhandlingar, och genom en svensk nationalinsamling, samt inför hotet om att jorden skulle kollektiviseras, flyttade år 1929 cirka 900 svenskbybor till Sverige. Dessförinnan hade de utsatts för förföljelser. Runt 100-talet emigrerade sedan till Manitobaområdet i Kanada. Bara en handfull svenskättlingar stannade kvar i Ukraina.

Det var inte med öppna armar Gammalsvenskbyborna togs emot i Sverige. De beskyldes för att spå på den ekonomiska kris, som då drabbat Sverige.

Från sovjetisk sida, inte minst utifrån den svenska lokalbefolkningens inställning till immigranterna, propagerades för att svenskbyborna skulle återvända hem. Locktonerna från öst fick runt 250 svenskbybor att återvända till Ukraina.

Internerades

De som återvände fick ett hårt liv då det rådde hungersnöd. Ett flertal personer, som sedan på nytt ville återvända till Sverige, arresterades av hemliga polisen och sattes i fängelse. Under Stalins utrensningar försvann också flera bybor.

Under andra världskriget invaderades Ukraina av tyskarna, som då upplevdes som befriare. När ryssarna slog tillbaka och tyskarna besegrades evakuerades svenskbyborna tillsammans med tyskarna. De hamnade i Polen och Tyskland. Vid krigets slut, då svenskbyborna skulle återvända till Gammalsvenskby, betraktades de som förrädare av Sovjetunionen.

Över hundra skickades till arbetsläger i Sibirien, men tilläts så småningom återvända. En av de kvinnliga svenskbyborna satt för övrigt internerad tio år i straffarbetsläger och fick där begrava tre av sina barn. En del försvann för alltid.

Efter Sovjetunionens fall har det på nytt knutits täta kontakter med Sverige. 2008 besökte kungaparet Gammalsvenskby, inte minst för att markera samhörigheten.

Ett par hundra personer i byn har i dag svenskt ursprung.

Jan Lundquist
jan.lundquist@pitea-tidningen.se
0911-645 24
Publicerad 11 oktober 2011